

مینسک در مسیر یک انقلاب

حامد کاظم زاده، پژوهشگر مرکز مطالعات اروپای شرقی، دانشگاه ورشو

شامگاه روز یکشنبه ۹ اوت (۱۹ مرداد ماه)، نتایج رسمی انتخابات ریاست جمهوری بلاروس (روسیه سفید)، به صورت رسمی از تلویزیون دولتی این کشور اعلام شد و همانگونه که پیش بینی می شد، الکساندر لوکاشنکو برای بیست و ششمین سال و ششمین دوره متوالی با اخذ حدود هشتاد درصد آرا، به عنوان ریاست جمهوری معرفی شد.

بعد از اعلام رسمی نتیجه انتخابات ریاست جمهوری در بلاروس توسط کمیسیون مرکزی انتخابات، مخالفان دولت و هواداران نامزد رقیب از همان شامگاه یکشنبه به خیابان‌های مینسک و شهرهای بزرگ کشور سرازیر و با پلیس و نیروهای امنیتی درگیر شدند. بنابر اعلام این کمیسیون و بنا بر نتایج مقدماتی، آقای لوکاشنکو ۸۰.۲ درصد مجموع آرا را کسب کرده است و رهبر مخالفان خانم سوتلانا تیخانوسکایا حائز ۹.۹ درصد آرا شده است. پس از برگزاری انتخابات خانم سوتلانا تیخانوسکایا در مصاحبه مطبوعاتی از لوکاشنکو خواسته بود کنارگیری کند و در روز دوشنبه با رد نتایج اعلام شده گفت: «من به چشمان خودم ایمان دارم. اکثریت با ما بوده است».

در درگیریهای خیابانی تاکنون بیش از سه هزار نفر بازداشت شده و بنابر اعلام سازمان حقوق بشری ویاسنا در بلاروس، یک مرد جوان در اثر برخورد با خودروی نیروهای انتظامی دچار شکستگی جمجمه شده و جان باخته است. وزارت کشور بلاروس نیز مدعی شد که یکی از معترضان در تلاش بود تا یک ماده انفجاری را به سمت پلیس پرتاب کند اما این ماده در دستان خودش منفجر شد و کشته شد. درگیری های نیروهای دولتی با مخالفین، یکی از خشونت آمیزترین ها در سالیان اخیر بوده است، به طوری که شاهدان گفتند که پلیس از گلوله‌های لاستیکی، نارنجک‌های بی‌حس کننده و گاز اشک‌آور استفاده می‌کرد اما در مقابل تظاهرکنندگان با سنگ و موانع دست ساز با نیروهای پلیس مقابله می‌کردند.

در همین حال، خانم سوتلانا تیخانوسکایا رقیب لوکاشنکو که روز یکشنبه در انتخابات اعلام پیروزی کرده بود، با دخالت نیروهای امنیتی مجبور به ترک کشور به سوی لیتوانی شده است. لیناس لینکو بیسیوس، وزیر خارجه لیتوانی در دوشنبه شب اعلام کرد که خانم تیخانوسکایا در این کشور به سر می‌برد و در امنیت کامل است. شایان ذکر است که لیتوانی، عضو اتحادیه اروپا و پیمان دفاعی ناتو به شمار می‌رود و عموماً به چهره‌های اپوزسیون کشورهای بلاروس و روسیه پناهندگی اعطا می‌کند. خانم تیخانوفسکایا قبل از

برگزاری انتخابات، فرزندان را برای امنیت بیشتر به ایتوانی فرستاده بود. وی در پیام ویدیویی با لحنی پراحساس خطاب به هوادارانش گفت که درباره قدرتش اشتباه کرده و گفت: «من فکر کردم که این کارزار واقعاً من را قوی کرد و به من قدرت زیادی داد که بتوانم با هر مشکلی کنار بیایم، اما فکر می‌کنم که همچنان همان زن ضعیفی هستم که قبلاً بودم». او گفت که تصمیم به ترک بلاروس را به تنهایی گرفته و تحت تأثیر هیچکس نبوده است و فکر می‌کند که مردم او را سرزنش خواهند کرد و حتی از او متنفر خواهند شد. وی از هوادارانش خواست که مراقب جان خود باشند و افزود که زندگی هر کسی با ارزش‌تر از اتفاقاتی است که می‌افتد و بچه‌ها مهمترین چیز در زندگی ما هستند. خانم تسیخانوسکایا، ۳۷ ساله و معلم سابق زبان انگلیسی است. او که هیچ تجربه سیاسی ندارد در پی بازداشت همسرش در انتخابات نامزد شد. با این حال یک کانال اینترنتی وابسته به دولت بلاروس نیز ویدئویی از خانم تسیخانوسکایا منتشر کرده که او را در حال خواندن متنی نشان می‌دهد. در این ویدئو که قبل از ترک بلاروس و احتمالاً در کمیسیون مرکزی انتخابات ضبط شده، وی شکست در انتخابات را می‌پذیرد. او در بخش دیگری از پیام ویدیویی خود و در حالی که بدون بلند کردن سرش از روی یک متن می‌خواند ضمن تشکر از هوادارانش گفت: «مردم بلاروس انتخاب خود را انجام داده‌اند». او افزود: «مردم بلاروس، از شما می‌خواهم که به قانون احترام بگذارید. من خواستار خونریزی و خشونت نیستم. از شما می‌خواهم که به خیابان نیایید، با پلیس درگیر نشوید و جان خود را به خاطر نیندازید. از خود و خانواده‌هایتان مراقبت کنید». ساعاتی قبل از انتشار این پیام ویدیویی خانم تسیخانوسکایا برای شکایت رسمی علیه نتایج رای گیری به کمیسیون مرکزی انتخابات رفته بود و احتمالاً همانجا بازداشت و مجبور به اعتراف تلویزیونی شده است. به گفته کارکنان کارزار انتخاباتی خانم تسیخانوسکایا تغییر موضع او تحت فشار حکومت صورت گرفته که او را مجبور کرده اند از روی یک متن از پیش نوشته شده بخواند و بعد او را از کشور خارج کرده اند.

اولگا کووالکوا، یکی از مشاوران او گفت: «نمی‌دانیم تحت چه نوع فشاری قرار گرفته و چگونه آنها نظر او را تغییر داده‌اند. ولی مشخص است که پیام را از روی یک متن از پیش نوشته شده می‌خواند». به گفته او خانم تسیخانوسکایا همراه با مدیر کارزار انتخاباتی‌اش که چند روز در بازداشت بود از کشور خارج شده است.

بر اساس قانون اساسی بلاروس، رئیس‌جمهور می‌توانست تنها برای دو دوره پنج ساله، قدرت را به دست بگیرد؛ اما لوکاشنکو چند ماه پس از رسیدن به قدرت، با برگزاری یک همه‌پرسی در اکتبر ۱۹۹۴، انتخابات بعدی ریاست جمهوری را از ۱۹۹۹ به ۲۰۰۱ به تعویق انداخت و پس از پیروزی در آن انتخابات، همه‌پرسی دیگری در سال ۲۰۰۴ برگزار کرد که در آن، محدودیت دو دوره برداشته شد. از آن پس بلاروس در هر پنج سال یک انتخابات ریاست‌جمهوری برگزار کرده که در همه آنها، الکساندر لوکاشنکو برنده اعلام شده است؛ انتخاباتی که به باور منتقدان، نه آزاد است، نه منصفانه. او در انتخابات

پیشین (سال ۲۰۱۵) با ۸۳.۵ درصد برنده اعلام شد؛ اما در این فاصله، نارضایتی‌ها از نحوه مدیریت کشور افزایش یافت. انتخابات اخیر با ۶ میلیون و ۸۴۴ هزار و ۹۳۲ واجدین شرایط برگزار شد. در این دور از انتخابات ریاست جمهوری بلاروس پنج نامزد از جمله الکساندر لوکاشنکو رئیس جمهور فعلی، آنا کانویاتسکایا، نماینده پیشین پارلمان بلاروس، آندری دمیتریف، نایب رئیس جنبش حقیقت را بگو، سرگئی چریچن رئیس حزب سوسیال دمکرات و سوتلانا تیخانوفسکایا به رقابت پرداختند.

واکنش اروپا

نقش اروپا همواره در روندهای اجتماعی و سیاسی در کشورهای شرق اروپا بسیار پر اهمیت بوده است. بسیاری از خبرنگاران، ژورنالیستها و جوانان این کشورها از بورسها و دوره های آموزشی در اتحادیه اروپا استفاده کرده و به کشورهای خود بازگشته اند. بلاروس یکی از این کشورهاست که سالهاست سطح روابط اجتماعی و علمی مناسبی با اروپا دارد. شاید از نظر سیاسی اختلاف نظرات فراوانی وجود داشته باشد ولی بسیاری از روشنفکران سیاسی و اجتماعی معاصر بلاروسی در اتحادیه اروپا از جمله لهستان و لیتوانی ساکن شده اند. اتحادیه اروپا که پیش‌تر بارها نسبت به نحوه برگزاری و توجه به صیانت از آراء کلیه شهروندان به مقامات بلاروس هشدار داده و نسبت به هرگونه تخلف ابراز نگرانی کرده بود پس از منتشر شدن نتایج انتخابات ریاست جمهوری در این کشور بلافاصله واکنش نشان داد. جوزپ بورل، مسئول سیاست خارجی و اولیور وارلی، مسئول سیاست همجواری و کمیسر اتحادیه اروپا در بخش توسعه با بیان **موضوعی مشترک** نحوه مقابله نیروهای دولتی با معترضان را مورد انتقاد قرار دادند و خواهان شفافیت بیشتر درباره نتیجه انتخابات شدند. این دو مسئول بلند پایه در اتحادیه اروپا همچنین ضمن درخواست آزادی همه بازداشت شدگان ناآرامی‌های یکشنبه شب تاکید کردند که مقامات بلاروس باید به حق مشروع برپایی اجتماعات مسالمت‌آمیز احترام بگذارند. در این بیانیه همچنین تاکید شده است که تنها حمایت از حقوق بشر، دموکراسی و انتخابات آزاد و عادلانه می‌تواند ثبات و حاکمیت را در بلاروس تضمین کند.

همچنین شارل میشل، رئیس شورای اروپا در واکنشی **توییت‌ری** به تحولات اخیر در بلاروس اعمال خشونت بر ضد معترضان به نتیجه انتخابات ریاست جمهوری در این کشور را محکوم کرده است. وی در این پیام که با هشتگ بلاروس منتشر شده بر رعایت و احترام نسبت به آزادی بیان، آزادی برگزاری تجمعات مسالمت‌آمیز به عنوان حقوق بنیادین انسانی تاکید کرده است.

کمیسیون اروپا نیز در نخستین واکنش نسبت به تحولات بلاروس هرگونه سرکوب و توسل به خشونت برای برخورد با معترضان به نتیجه انتخابات ریاست جمهوری در این کشور را محکوم کرد و خواستار شمارش «درست» آرا شد. ارزولا فن در لاین، رئیس کمیسیون اروپا روز دوشنبه با انتشار پیامی در صفحه **توییت** خود همچنین تاکید کرد: «آزار و سرکوب خشونت‌آمیز تظاهرات مسالمت‌آمیز جایی در اروپا

ندارد». وی در ادامه از مقامات بلاروس خواست آراء ریخته شده به صندوق‌های انتخابات ریاست جمهوری را «درست» و با دقت بازشماری کنند و نتایج را با جزئیات کامل در اختیار شهروندان قرار دهند.

داوید ساسولی، رئیس پارلمان اروپا نیز در واکنشی معنی‌دار بر اهمیت آزادی بیان و حق بیان اعتراض به عنوان اصول و ارزش‌های اصلی حاکم بر اروپا تأکید کرده است. رئیس پارلمان اروپا در ادامه ضمن تأکید بر شفاف‌سازی در خصوص نتایج انتخابات ریاست جمهوری بلاروس هرگونه توسل به خشونت و سرکوب معترضان در این کشور را غیر قابل قبول خوانده و خواستار توقف چنین رویکردی شده است.

ناظران سازمان امنیت و همکاری اروپا به شدت نسبت به این انتخابات انتقاد کرده و آن را غیرمعیاری خوانده است. کینت هاستید، رییس هیات ناظر سازمان امنیت و همکاری اروپا درباره‌ی انتخابات ریاست جمهوری بلاروس گفته است که این انتخابات با معیارهای دموکراتیک هیچ همخوانی ندارد. وی تصریح نموده است: «واضح است که بلاروس تا رسیدن به مرحله‌ای که بتواند همه‌ی تعهدات دموکراتیک خود را عملی کند، راه طولانی را در پیشرو دارد».

در کنار بیانیه‌های رسمی و اظهارنظرهای توییتی مقامات رسمی اتحادیه و شورای اروپا، کشورهای آلمان، فرانسه، لیتوانی و لهستان واکنش‌های منفی نسبت به آزادی انتخابات و نحوه برخورد با معترضین نشان دادند. یکی از مهمترین واکنش‌ها، توسط نخست‌وزیر لهستان مائوش موراویتسکی، بیان شد. از آنجا که لهستان بیشترین مرز مشترک را با بلاروس دارا است و بزرگترین اقلیت بلاروسی در اروپا در این کشور ساکن هستند، شاید در حساسترین موضع در تاریخ روابط خود با مینسک قرار دارد. در بیانیه نخست وزیری به طور قاطع به حمایت از مردم بلاروس که به دنبال آزادی هستند، اشاره شده و همچنین یادآور شده است که نامه‌ای برای ارزولا فن در لاین، رئیس کمیسیون و شارل میشل، رئیس شورای اروپا نوشته و از آنها خواسته تا فوراً مقدمات برپایی نشست فوری سران اتحادیه را فراهم کنند. احتمالاً لهستان در مواجهه اروپا با بلاروس، به همراهی لیتوانی، هدایت تغییرات در روابط سیاسی و اجتماعی و هدایت افکار عمومی بلاروس را به عهده خواهند گرفت.

آیا انقلاب در راه است؟

لوکاشنکو هنگام انداختن رأی خود در صندوق گفت: «هیچکس اجازه از دست رفتن کنترل را نخواهد داد». او تأکید کرد که «هیچ دلیلی» ندارد کشور «وارد هرج و مرج» شود. ولی هم اکنون کشور در هرج و مرج است. این مسیر به کجا می‌انجامد؟ آیا انقلابی حاصل می‌شود؟

در اصل اعتراضات علیه رئیس جمهوری بلاروس چندین هفته است که ادامه دارد و بعد از بحران کرونا در کشور و تکذیب آن توسط لوکاشنکو، بیشتر و بیشتر شد. وی از مردم کشورش خواسته بود تا با نوشیدن ودکا و سونا رفتن با این بیماری مقابله کنند. آقای لوکاشنکو بیشتر تظاهرکنندگان را تهدید کرده بود که در

صورت ادامه یافتن «اقدامات غیرقانونی»، این افراد دستگیر و بازداشت خواهند شد. همچنین مقامات نظامی و امنیتی بلاروس در این مدت از زمان آغاز کارزار ضد دولتی علیه رئیس جمهوری این کشور بیش از هزار نفر را دستگیر کرده بودند.

در این انتخابات سه زن برای شکست دادن او با یکدیگر متحد شده‌اند. این در حالی است که آقای لوکاشنکو پیشتر چندین نفر از رقبای خود را با بهانه‌های مختلف از حضور در انتخابات منع کرده بود ولی سوتلانا تیخانوسکایا، ورونیکا تسپکالو و ماریا کولسنیکووا توانستند برای کنار زدن لوکاشنکو با یکدیگر متحد شده‌اند؛ سه زنی که هر یک بعد از کنار گذاشته شدن اجباری یک مرد از سوی لوکاشنکو وارد رقابت ریاست جمهوری شده‌اند. سرگئی تیخانوسکایا، وبلاگ‌نویس مشهور با وجود تمایل برای شرکت در انتخابات ریاست جمهوری، در ماه می، به اتهام حمله به یک مامور پلیس بازداشت شد و امکان کاندیداتوری در این انتخابات را از دست داد. والری تسپکالو دیگر نامزد انتخابات پس از «رد صلاحیت» برای شرکت در انتخابات به مسکو گریخت و همسرش ورونیکا تسپکالو در مینسک ماند تا از سوتلانا حمایت کند. ماریا کولسنیکووا، مسئول کارزار انتخاباتی ویکتور باباریکو بود. آقای باباریکو به اتهام فساد از ثبت نام برای شرکت در انتخابات منع شد.

بعد از این اتحاد، الکساندر لوکاشنکو بارها نگاه زن ستیزی در سخنرانی هایش ارائه داد که نمی‌تواند باور کند زنان می‌توانند در این انتخابات پیروز شوند. وی در ماه می گفت: «[قانون اساسی ما برای زنان نیست](#)». جامعه ما آنقدر پخته نیست که به زنان رای دهد. چون در قانون اساسی ما رئیس جمهوری قدرت زیادی دارد». وی در دوران کمپین ریاست جمهوری خود گفته بود که اوضاع همچنان «تحت کنترل» می‌ماند. او رقبیش را «دختر کوچولو بیچاره» توصیف کرده که اسیر چنگال «عروسک‌گردان‌های» خارجی شده است. در روز برگزاری انتخابات، در مینسک پایتخت بلاروس، تدابیر امنیتی شدیدی اتخاذ شد و کنترل‌های پلیس افزایش یافت. همچنین رفت‌وآمدها محدود شد و خودروهای زرمپوش و نظامی در شهر مستقر شدند. همزمان دسترسی به اینترنت محدود شد و دسترسی به برخی از شبکه‌های اجتماعی، نرم‌افزارهای پیام‌رسان و سایت‌های خبری وابسته به مخالفان، غیرممکن گشت. یک روش کاملاً امنیتی از ترس یک انقلاب مردمی! پیشتر در فاصله یک شب مانده به برگزاری انتخابات، مقامات امنیتی بلاروس مدیر کمپین تبلیغاتی خانم تیخانوسکایا را نیز دستگیر کرده بودند.

جالب توجه است که در جریان برگزاری این انتخابات ناظران سازمان امنیت و همکاری اروپا نتوانستند به مینسک برسند زیرا این گروه دعوتنامه‌ها و ویزای حضور در این انتخابات را به موقع دریافت نکرده بودند. تمامی این شواهد نشان می‌دهد، هم مخالفان به دنبال یک تغییر دموکراتیک به روش مخملی و سپس حضور میدانی داشتند و هم دولت براس سرکوب مخالفان و ترس از یک انقلاب مخملی ماه‌ها برنامه ریزی کرده بود.

بلاروس از جمله کشورهای اروپایی است که عضو اتحادیه اروپا نیست. این کشور که همواره به دلیل رویکرد غیردموکراتیک مورد انتقاد سران بروکسل قرار دارد از شرق با روسیه، از جنوب با اوکراین، از غرب با برخی اعضای اتحادیه اروپا نظیر لهستان و از شمال با لیتوانی و لتونی هم مرز است. شاید لوکاشنکو را به همراه الهام علیف بتوان آخرین دیکتاتورهای اروپا نامید که بازمانده میراث شوروی هستند. تنها تفاوت لوکاشنکو با علیف، ثروت کلان خاندان علیف از نفت و گاز باکو است که حتی اروپا را نیز با خود همراه کرده است.

نباید از نقش روسیه نیز بگذریم. بلاروس نسبت به اوکراین کشور کوچکی است و روابط امنیتی و سیاسی آن با روسیه پیوند خورده است. حتی لوکاشینکو در بخش از سخنرانی انتخاباتی خود تلاش کرد سیگنال‌های مثبتی برای روسیه بفرستد. لوکاشنکو که نگران بود روسیه از رقبای او حمایت کند در یک سخنرانی اظهار داشت: «بدون توجه به اینکه چه کسی قدرت را در روسیه یا بلاروس در دست داشته باشد، اتحاد مینسک و مسکو پایرجا و مستحکم باقی می‌ماند.» روسیه بلافاصله انتخاب دوباره الکساندر لوکاشنکو را به مقام ریاست جمهوری بلاروس تبریک گفت و دیمیتری پالیانسکی معاون سفیر روسیه در سازمان ملل ناآرامی‌های مینسک را با وقایع سال ۲۰۱۴ اوکراین مقایسه کرد. به گفته وی، غرب در تلاش است با استفاده از نارضایتی عده کمی از مردم بلاروس نسبت به نتایج اولیه انتخابات، اوضاع کشور را همچون شرایط سال ۲۰۱۴ در اوکراین، ناآرام و بی‌ثبات سازد. شایان ذکر است که خبرنگاران تقریباً همه رسانه‌های روسیه در مینسک دستگیر شده و هنوز از سرنوشت تعدادی از آنها خبری نیست. سرگئی لاوروف شخصاً وضعیت این خبرنگاران را پیگیری می‌کند.

به طور کلی، من تغییر محسوسی را در ماه‌های آینده مینسک نمی‌بینم و به نظرم تحولات اخیر پیش و پس از انتخابات می‌تواند به نوعی انقلاب مخملی باشد که تا اینجا توسط ماشین سرکوب لوکاشنکو، شکست خورده است. دلایل اصلی شکست آن هم می‌تواند نزدیکی بلاروس به مسکو، عدم داشتن جایگاه سوق الجیشی همچون اوکراین برای غرب، و جامعه عادت کرده به استبداد را بر شمارم. حتی با نگاهی به واکنش‌های ایالات متحده می‌توان دریافت که ترجیح می‌دهند تا بر سر دموکراسی در بلاروس، یک مناقشه سیاسی دیگر با روسیه باز نکنند. تنها مایک پومپئو، وزیر خارجه آمریکا در بیانیه‌ای گفت که انتخابات بلاروس آزاد و عادلانه نبوده و تداوم سرکوب‌خشن و بازداشت مخالفان را محکوم کرد. شاید حتی لحنی ضعیف‌تر از اروپایی‌ها! حتی رهبری مخالفان که سمبل امید و تغییر بود، از قدرت کافی شخصیتی برخوردار نبود و میدان مبارزه اجتماعی را سریع ترک کرد. کارزار انتخاباتی او نشان داد که جامعه بلاروس بی‌وقفه و آشکار در حال تغییر است. موفقیت او به عنوان یک زن خانه‌دار در کشوری که به نظر می‌رسید همه چیز تحت کنترل لوکاشنکوست، بسیاری را شگفت زده کرد. تمایل به تغییر و کنار گذاشتن لوکاشنکو آنقدر جدی است که برای بسیاری تفاوت نمی‌کند چه حکومتی بعد از آن باشد. لذا این چشم‌انداز

را دارم که با توجه به علاقه جوانان در بلاروس به تغییرات سیاسی و اجتماعی و نگاه به اروپا، بدون تردید در میان مدت وضعیت سیاسی لوکاشینکو تغییر خواهد کرد و احتمال تغییر در ساختار سیاسی کشور وجود خواهد داشت.

برگرفته از تریبون زمانه